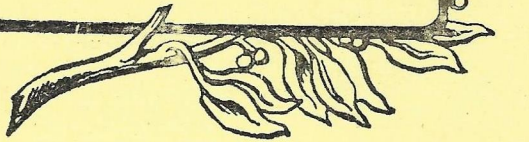

СВІТАННЯ

ПОЕЗІЯ, ЛІТЕРАТУРА, МИСТЕЦТВО,
ІДЕОЛОГІЯ ТА ФІЛОСОФІЯ

П Л А С Т
Організація Української Молоді
Станична Пластова Старшина
у Бюфало

СВІТАННЯ

КВАРТАЛЬНИК

ПОЕЗІЇ, ЛІТЕРАТУРИ, МИСТЕЦТВА, ІДЕОЛОГІЇ ТА ФІЛОСОФІЇ

Видає Редакційна Колегія.

Головний редактор: Володимир Шаян.

Секретар редакції: Лариса Мурович.

Члени редакційної колегії:

Р. Володимир, Галя Мазуренко, Левко Ромен.

Редакція застерігає собі право правити мову та скорочувати надіслані матеріали.

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ:

1950 Glenview Rd., Pickering, Ont., Canada

АДРЕСА АДМІНІСТРАЦІЇ:

P. O. Box 7 Stn. E., Toronto 4, Ontario, Canada

Річна передплата 2 (два) долляри. Ціна окремого числа 50 центів.

SVITANNIA

a Ukrainian Magazine of

POETRY, LITERATURE, ARTS, IDEOLOGY AND PHILOSOPHY

Editorial Address:

1950 Glenview Rd., Pickering, Ont., Canada

Business Address: P. O. Box 7 Stn. E., Toronto 4, Ontario, Canada.

SVITANNIA is published quarterly.

Single copies 50¢. Subscription price \$2.00.

ВОЛОДИМИР

У ХАТИНІ ШЕВЧЕНКА

(З нагоди 200-ліття Коліївщини)
(Недрукований фрагмент із праці п. з.)

«ОСНОВНА СИЛА ТВОРЧОСТИ ШЕВЧЕНКА»)

Дивний є пролог Шевченка до його «Гайдамаків». Це ж одна із тих поем, що в них, як сказав Костомарів, «відслонюється занавіса». Занавіса народньої душі, чи занавіса глибини й висоти духа самого Шевченка?

Дивна була хата в Шевченка. Виявиться, що це не просто хата, а... гетьманський двір із величною світлицею.

Сходяться там на Велику Раду:

«У моїй хатині...»

Що ж там діється, у тій хатині?

Не тільки отамани із сотниками, не тільки його сини-козаки, і «гетьмани всі в золоті у його хатину прийшли, сіли коло нього і про Україну розмовляють»...

Не тільки. Там уміщається і ціла Україна. «Могили розмовляють там із вітром, грає море, отамани на вороних вигравають перед бунчуками, запорожці вкривають степи. Найгрізніше лихо віщують пороги:

*...А пороги
Між очеретами
Ревуть, стогнуть, розсердилися,
Щось страшне співають.
Послухаю, пожурюся,
У старих питаю:
«Чого, батьки, сумусте?»
— Невесело, сину!
Дніпро на нас розсердився,
Плаче Україна»...*

Такі дивні розмови велися на цій нараді. Чому це Дніпро розсердився на своїх синів? Не справуються козачі внуки?

У цій хатині відбувається дивна містерія. У візії Шевченка, в історіотворчій візії Шевченка там твориться... нове повстання отих козацьких внуків, отих його братів, що він їх покинув у неволі щоліш три роки тому.

Вони, ці його сини гайдамаки, стають живі і дійсні перед його столом. І перед ним встає таке саме живе питання:

— Хто ж їх поведе?

Хто поведе отих його синів, орлів, соколів, і разом із тим дітей нерозумних?

Відбувається одна з найглибших містерій духа Шевченка:

*«Отак, сидя в кінці стола,
Міркую гадаю:
Кого просить? Хто поведе?
Надворі світає,
Погас місяць, горить сонце.
Гайдамаки встали,
Помолились, одяглися,
Кругом мене стали.
Сумно, сумно як сироти,
Мовчки похилились:
«Благослови, кажуть батьку,
Поки маєм силу,
Благослови шукать долю
На широкім світі!»*

Тоді Шевченко дає їм свої благословення. Своє посвячення їх повстанських ножів і шабель.

Отакий то Перебендя-Шевченко.

Шевченко ж ще молодий. Як писав своїх «Гайдамаків» йому було всього 26 років. Які ж сміливі повстання родилися в його душі, в його поезії!

А дійсність та історія іде за цією поезією.

І отже, цей 26-літній Шевченко у своїй хаті почуває себе їх гетьманом, якого звали його козаки також батьком.

Скаже холодний критик, шевченкознавець, що тут мова про дітей із його поеми. Алеж, панове шевченкознавці, для нього вони живі як він сам, як він сам... Ярема Галайда із поеми, як вони самі його браття, поневолені нащадки козаків, що їх він покинув у їх рабстві всього три роки тому.

Це ті його козаки-молодці, що мали б наново підняти могутнє повстання. Тому він, Перебендя, пише цю поему. Тому кличе їх до нового свята.

Саме ця поема це наймогутніший поклик Перебенді, найщиріша сповідь його душі. Гасло пробудження не тільки минулої слави, але справжнього чину. Він не пише історії. Він її творить у своїй хатині. Він обнажує варстат своєї праці немов у «комедії дель арте». Він готує їх до своєї поеми. Він їх благословить. Вони його просять про благословення, немов... Немов у дивній містерії... Ордену.

Гайдамаки це його діти, його орли, його соколи.

Це в них він утілює всю свою надію, усю славу, усю живу й надхненну віру і візію про нове козацтво України.

У його підсвідомості...

Ні, що це я кажу?

Він таки знає, знає вже в «Гайдамаках», хто він! Він їх покликє до життя. Він воскрешає в них самих їх козацькі душі чудом свого вищого слова. Він їх духовий батько, абож... правдивий гетьман. Не «Варшавське сміття», яке буде засуджувати згодом, і не «грязь Москви», від якої вмис свої козацькі чоботи, він... Дух нації в довгій черзі своїх утілень, тепер на самому її дні народжений.

*«Дивлюся, сміюся, дрібні утираю —
Я не садинокий, є з ким в світі жити!
У моїй хатині, як в степу безкраїм,
Козацтво гуляє, байрак гомонить,
У моїй хатині синє море грає,
Могила сумує, тополя шумить,
Я не садинокий, є з ким вік дожити!»*

Ще не одна містерія довершиться у цій хатині. У величній світлиці душі Шевченка.

Така широка і велика є хата Шевченка. Така всеобіймлива, як його дух.

Таку важку працю розпочав Шевченко в «Гайдамаках».

Чомусь шановні шевченкознавці немов стидалися цієї поеми.

Велику працю розпочав у ній Шевченко.

Аж чотири Тарасівці побачили в ньому Духа-Володаря Нації і присягають йому на його могилі вірність і послух на ціле життя... у 1891 році.

Було їх чотири, як чотири пальці.

А їх подвижник, ідеаліст-філософ, Іван Липа, призабутий в історії літератури, а ще важніше в історії духовости і визвольної боротьби України.

Довгий є шлях до... Лицарського Ордену України.

Високе щастя дала Шевченкові його поема «Гайдамаки».

Це в ній найвище щастя. Його улюбнені діти, козаки, орли і соколи...

*«Сумно, сумно як сироти,
Мовчки похилились»...
... і просять його за Батька.*

За такого Батька, що має силу дати їм благословення.

Дивні є оці «ірраціональні» візії Шевченка.

Яр СЛАВУТИЧ

ІЗ КНИГИ «ЗАВОЙОВНИКИ ПРЕРІЙ»

Д. Чубові

Лежать скелети без голів,
Німують, білені вітрами, —
Чий вік дочасно відлетів,
Не ставши гробом під хрестами?

Чиє життя сплатило дань
Суворим будням вічних прерій?
Чий крик сполохав глухомань
На цій землі зеленоперій?

Чия несповнена жада
Пригод і простору погасла?
Чиїх то ребер кість тверда
У даль зове — як поклик гасла?

Навкруг ніхто не відповість.
Лиш обрій бризкає вітрами.
Звели скелети білу кість —
На дикий захід митні брами!

1967

XXX

(Із циклу «Північне Сяйво»)

Падає, падає сніг,
Всесвіт у савани в'є;
Білий, давкий восьминіг
Тіло долає моє.

Де я? В якому краю?
Дико валують вітри,
Крають навагу мою
Лезами лютої гри.

Тільки ненаглий мій дух
Владно вергає вперед
Земність мою, наче пух,
Костей моїх ожеред.

І не вгаває снага,
Віра багаттям гуде.
Де ти, Нірвани юга?
Де ти, відродо, де?

31 березня 1968.

Від Редакції: книга «Завойовники прерій» виходить у світ незабаром — з нагоди 50-річчя уродин і 30-річчя літературної праці поета Яра Славутича. Із цієї нагоди Редакція «Світання» вітає вельмишановного ювілянта і складає найщиріші побажання дальших успіхів у творчій праці для добра Українського народу та його культури!

П. САВЧУК

СОНЕТ

Ще дихання її вчувають щоки.
Гуго фон Гофмансталь

Як спрагнений душевної розмови,
Обіймів радості зідхань, —
Палких цілунків, щирої любови,
Ляури пестоців — кохань.

Прошло. Лише ятрять серцеві рани
У самоті страждань і млінь, —
Немов закутий у буття кайдани,
Згадавши молодість горінь.

І огортає страх, пекуча туга
У творчій леті на Парнас, —
Але любов не гасне друг до друга,
Хоч кидає нас в Лету час —

Отих борців, знедолених, бездомних,
Але ідейних, віддано жертвоних!

(Із недрукованої збірки сонетів).
24-го серпня 1965 р.

Юрій БУРЯКІВЕЦЬ

МИСЛЬ

I.

Світлопромінні плями виткав час
На перехресті райдужних стежин.
Від Тригли залишивсь дороговказ,
Щоби снага не гасла поколінь.
Від голосу її іде луна
І неба досягає й підземель.
Вона ж вода, повітря і красна
Земля, де безліч соняшних качель.
Стихає біль насуплених небес,
Шле Світобор посланців із лісів,
У шумі непорочному берез,
Долине тризни пізньої мотив.
Душа осиплеться неначе мак,
Очищення вбачає в забутті.
Раділа юність, мала щастя знак,

В бадьорім непідробленім житті.
Перед багаттям залунає клич
Безжурний юності. Луна дібров
Зустрінеється у сяйві віч на віч
З річною, де духмяниться любов.
І в борі Перуна ще ясени
Під вітром заскриплять і рознесуть
Верхів'ям іскри, на таємні сні,
Коли зірниця блискає на путь.

II

В розлуці виростає справжня мисль,
Підказує журба доріг мету.
Вогонь підводиться святих узлісь,
На калиновім світиться мосту.
Я свіжости дістану на лугах,
І припаду, як пташка, до струмка.
Іду світами з радістю в очах,
Із серця дума зводиться шумка.
Спурхне від урни голубом на діл,
Із Родом доброзичливо живе.
Барвінок засиніє край могил,
Де в осінь літо бабине пливе.
Сопілка залунає край води,
Немов русалка — липи іздала.
Туман розвіється, неначе дим,
І зарясніє в килимах земля.
З туману вийде невідомий хтось,
В полях багаття розкладе для тих,
Кому зблудить в негоду довелось,
В шуканні сонцерадісних доріг.
Вогонь горить хай іменем новим,
Підводить соки паростям гучні.
Прославимо ми сонцесяйний дім,
Хорообрість предків у майові дні.
Із збірки «Серця п'яного тепло»

Світлана КУЗЬМЕНКО

СВІТАННЯ

Світання дня, світання віку,
Життя світання — знаю я. —
Світання душ, які повіки
Відкриють сонце свого дня...

... і зійдуть іскри нам коханням
І перші тони для пісень...
Щасливі ті, яким світання
Приводить сонцезорий день.

О. ПІДГОРОДЕЦЬКИЙ

ЩО Є ПЕРШЕ — ДЕРЖАВА ЧИ ДЕРЖАВНЕ ДУМАННЯ?

*Держава не твориться в будуччині,
Держава будується нині.*

О. Ольжич

В дискусіях перевіряються, викінчуються та удосконалюються наші поняття, із яких ми будуємо свій світогляд.

Дискусії це є варстат, на котрому випрацьовується система нашого актуального думання, щоб вона могла статися інструментом нашої праці у постійній побудові й розбудові та перебудові нашого суспільно-національного життя.

На жаль, цей процес досконалення, чи усправнювання нашого політичного думання, дуже часто зустрічає перешкоди, які гальмують оцю прецизійну машинерію думання так, що цілий варстат нашої дискусії перестає діяти.

Таким гальмівним камінчиком є фраза про нашу «бездержавність», якою ми замикаємо більшість наших розмов. Величезну більшість наших проблем ми зводимо до місця, де ми кажемо: «от, якби ми мали свою державу, то наша держава виховала б...» Або: «тому, що ми так довго на протязі віків не мали своєї держави, тому у нас на ті справи так задивлялися, бо не було кому дати відповідних напрямних, бо не було держави» і т. д.

Послугуючись тезою про «бездержавність» та вкладаючи на плечі держави все, із чим ми не вміємо собі дати ради, ми зовсім не бачимо, що ми станули на межі, де кінчиться логіка, а починається софістика, яка зводить наше думання на бездоріжжя.

Може встане тільки трохи уважно почитати історію, щоб побачити, що держави гинуть лише тому, що в народі перестало діяти «державне думання». Таким дуже переконливим прикладом служити може історія старовинної Греції — Гелляди.

Наша Велико-Київська держава упала лише через міжусобиці так князів, як в рівній мірі і земель. Спричинив оці міжусобиці занепад державного думання та велико-київського державного патріотизму.

Що це так було, доказує факт, що в роках десь біля 1220 відбувся з'їзд дружинників цєбто вищої ранги військовиків, може капітанів, майорів і полковників разом під гаслом — «рятуймо Київську Русь, бо в нашій Русі щось починає недобре діятися».

З'їзд відбувся, але без позитивного вислідку. Державне думання тодішнього українського велико-київського громадянина вже було тоді основно затомізоване, розчленоване та розложене.

Це наше державне думання не викристалізувалося у нас ані під литовським, ані під польським пануванням. Наше державне думання піднеслося було на весь ріст у свідомості всього народу за Хмельницького, але Великий Богдан не зумів добудувати тому державницькому думанню потрібного вершка-голови.

Те все можемо віднести і до епохи повстання Мазепи і до років 1917-1918, коли то здобутки українського народу могли бути лише такі, яким було тодішнє державницьке думання народу, а не інше.

Це все можемо віднести до логіки нашого майбутнього.

Ми мусимо сказати собі ясно і понад усякий сумнів, що державу здобуває нарід, котрий раніше навчився вже державно думати і тими думками «державними» вже довший чи коротший час живе.

І не може бути, щоб недержавно чи без-державно думаючий нарід міг колинебудь здобути свою державу.

Мало цього! Якби якимось чудом оцю державу такий нарід в подарунку колись одержав, то він в дуже швидкому часі цю державу рішуче втратить.

Олекса РАНЬ

ЕСПАНКА

Гірська душа тремтить у кастаньєті,
Ридає й просить пташого крила:
«Неси мене! Хай в чарівному леті
Торкнуса до ранкового чола.

А потім черкону крилом об сонце,
Узявши в неба душу голубу —
То ранок, як хлопчина крізь віконце,
Любливо усміхнеться крізь добу.

Сопілка — чар душі і ласки неба —
Співати буде пісню про любов:
«Не йди, мій князю, із долин, не треба,
Бо лицар мій із височин прийшов.

З очима ранку, а душа — криниця,
Цвіт-папороті загадку приніс.
І дійсним стало те, що тільки сниться
Чи в мріях бачиться крізь радість сліз».

Прощай, прощай! — Еспанка з кону сходить.
Гірська душа рида як немовля:
Скоріше, птахо, линь, хоч і в негоду, —
Де в сонця ясного сестра — земля.

СОКІЛ

(Етюд)

Ти знов узяв мене на свої крила,
 Я знаю, куди мене несеш.
 Так легко, так безшумно ти прилетів
 Під скелю моєї самотности, —
 І я приляг між раменами крил дужих твоїх
 Немов на теплий мох на полонині.
 Ти пахнеш так, як земля високогірська, —
 Чебрець, настояний подих високих смерік
 І живиця розпалена сонцем, —
 Та сама живиця,
 Що її палитиму у високих жертвах.
 Ти пахнеш так, як гуцульська полонина,
 Тоді, —
 Тоді, коли вперше,
 Розп'явши рамена я обійняв синій простір,
 Підніс високо груди,
 І вперше молився до Бога Сонця,
 До буревійних громів
 І бажав, щоб вони з моїх дужих грудей
 На чорний низ розкотилися,
 А потім...
 Залитий сльозами,
 Цілував полонинську землю, —
 Ти пахнеш так, як тоді полонина,
 Що її колисали на крилах своїх смереки,
 І шуміли крилами, так як ти.

 Мені відомо, хто ти.
 Несеш мене,
 Як колись Прабатька Руси до небес,
 Щоб показати йому Плуг і Меч,
 Оба священні, оба срібноіскристі, —
 Так тепер несеш мене мов сина, —
 Чи справді сина, несеш додому,
 Твого і могого дому?
 І я немов на м'якому ложі
 Гладжу руками твої шовкові крила, —
 Часом вони м'яко-гострі,
 Як вуса батька, що їх я кошлатив хлопцем, —

Боюся, що перешкоджаю тобі в леті.
Але ж ні!
Твій лет такий могутній і такий легкий,
Ворухаться тільки
Кінчики золотих пер на крилах
Як безмір'я широких
І граються із грайливим промінням
Многобарвних сонць у просторі,
Бо ти вже заніс мене так високо...
О... ти тисяч разів кращий за буйнокрилого Пегаса,
Ти літаєш так високо в синяві просторів,
Соколе, Золотий Соколе мого надхнення!
Неси, мене неси...
(— О, ні, я не зраджу мого вірного Пегаса,
Солового, білогривого, —
Не один раз стисну його дружньо золотими острогами,
Щоб заржав буйно-радісно,
Щоб ірвався до лету над землею), —
— Алеж я знаю,
Що ти занесеш мене вище, о Соколе!
Неси мене, неси,
Лети понад зорями і понад світами,
Бо я сьогодні — твій.
О ні, це не полон,
Ти не пірвав мене насильно,
Це я щасливо й гордо
Прийняв полон твоєї любови,
Гордий, високий, безмежний,
Ти ж любиш і мою безкрилу істоту
Так, як я люблю мого брата.
Ти знаєш всю безмежність моєї любови,
Вдячності
і покори
За те, що так радо даєш мені дар твоїх крил
І береш мов хлопця на каруселю,
Щоб кружляли довкруги нас світи і зорі,
Немов радісні дитячі лица
Тоді, коли на каруселі
Я вибрав Білого Лебедя.
А ти ж не білий Лебідь,
Ти — Многобарвний, Золотистий Сокол.

Ти добрий,
Ти прилетів у сам час,
Коли мучить мене гарячка
Моєї спраглої любови брата,
І коли я все такий безмежно сам,
Безсмертно сам
На високих скелях моєї самотности.
А де ж твоє гніздо превисоке?
Неси мене, неси,
Соколе синьоокий,
Соколе золотий,
Соколе надхнення!
Я широко розкрию свої очі
На чудеса твоїх надзоряних небес.

Я знаю, хто ти!
Ти є той сам,
Що крізь простірні урагани
Пробився і з небес приніс галузку Соми,
Чар-зілля Надхнення,
Що дає віщунам їх віщувальну силу.
Ця єдина — віща галузка,
Що із череди пречудових людських тварин
Створила громаду твоїх вірних,
Вірою оживлених і надхнених,
Тих, що віками до тебе молились,
До їх Бога і Брата.

Чи це ти сам, о Соколе?
Чи ти є тільки його вістуном?
Чи ти сам прибрав постать вістуна і сокола?
Чи має він цілу зграю
Таких соколів, як ти?

Неси мене, брате мій рідний,
Аж до нього Самого,
Соколе синьоокий,
Соколе золотий!
Соколе Вічності!

22. 9. 1968.

Галя МАЗУРЕНКО

МЕЧ ПЕРУНА

І корови в степу довгорогі,
Барани пасуться з отарами,
Та й з мечем Орій край дороги,
Вижидає він ворога злого,
Що грабує не битий, не караний.
Гей, орав Орій край дороги,
Свою доленьку викликаючи.
Коней мав Орій швидконогих,
Та посивів зятів виглядаючи,
Зажурився він внуків не маючи.

«Щось не йдуть мої доні й Славина» —
Думав Орій і глянув з підзор'ю,
Чи несе вже вечерю дружина...
Як не скаче по степу чужина
Чужениця на конику сизому.
Не один летить, не один біжить світлий місяць,
Не одно біжить, не одно летить ясне сонечко,
Умикають, везуть двох паняночок
Та й Орієвих двох доньок-полоняночок.

І зрадив Орій та й приймав зятів край дороги,
Меч ховаючи, свою доленьку прославляючи.
За рученьку брав він Стрибога,
За другу вітав Велес-бога,
А Дажбог сам в уста Орія цілюючи
«Звеселись» казав «та й жди внуків»...
Повертав Орій із Отарами,
Зашуміла вість по Дніпрових луках,
Що зродився Кий поза хмарами, —
Плуг і меч свій дід Орій дав йому.

Та пропав, лежить меч у лузі.
На дні моря спить під порогами,
А скував Орій меч у кузні,
У Перуновій, та й для друзів
Землі рідної. Правді й Богові...
Та й були в Орія воли крутороги,
Коло круч соми за косами пісчаними,
Та й були в Дніпра вікові пороги
І вінки дівчата вили з піснями віщальними,
Та й шукали меча внуки Києві, Бога Правди меча — вони...

Р. ВОЛОДИМИР

ДОЗРІВАННЯ

Якось ідучи, опинився я над пропасними вивертами, того навіть і не усвідомляючи. Гадками поринав у днедавньому...

П'янка була ще несвідомість, зайцем стрибав час, мигтіли веселками сніги пригод... Неприторкнуте лихом дитинство... Між тим, ішли рясні дощі на ярий, добрий зріст, свіжінню духмянили зелені простори, а з вершин, сліпучою сніжністю пойнятих, хутко, срібно скочувалися кришталеві потоки. Запам'ятний час народин чистоти, краси, добра... Але води пропливали, обійшли безвісті, вливаючися потім сповільна в каламутний пошум міста. Місто! На що ти красу проміняло! І як же іншав красвид! Низилось, темніше й задушніше ставало. Пробі! — померкла світлість давньої легенди, за шамотінням знечулених вулиць-завулків і старінням дерева шкільних лавок почало й осідати молитовне знесення душі, будні подібнішали один до одного, такі ж і ночі — глухі, забиті... Отаке життя?

Прояснювалось і почав зазримічати, на що передше не зважав:

Адже обривалися струни сердешних ноток, стирався оксамитний пилоч золотом наллятої оливки, видихались пахощі безневинного і бралася іржа сьйного доти первоцвіту з криці. Ураз — яка байдужість, тупість, знеохота! Розквітнуть чи зів'януть паростки провесни? Не важливо. Зусилля, труди, обов'язки, пожертви — навіщо? Таке супротивне ж! Чому б не існувати отак про себе, недовідомістю, без зайвого напруження, за помахом чарівної палички? Тільки й в'януть ледачі мрії — вигод, розкошів, розваги, посідання. Аби лише не гіркота, твердість, біль. І ще б кудись — у невимовне, недосяжне, за сиві обрії... Оце ж було життя — в яким же вузькім, себелюбнім колі замкнуте! А все ж таки, усупереч тій незавидній правді, яке жадання значити, панувати, наживати! Не пропустити нагоди!.. Як жалюгідно!

Усе чіткіше спостерігав:

Безповоротно щезали бліді світанки, на їх же місце в мілину розливались довжезні, непорушні, в'ялі дні, один за одним — ліниво, вилинялою чергою. А нав'язливим вечорам то й кінця не було видно... Чого вже не досвідчалось у ту й завчасну й перестиглу пору! Невже отак — і час і світ — на одному місці стоятимуть, і більш нічого не мінятиметься? Без будь-якого сліду розтануть тихо щасні відблиски первинної туги в сизій млі повсякденщини? Що з нею, полив'яно-розписаною, надійною молодістю, сталося?

Тоді раптом:

Блискавкою, одним коротким (та яким же болючим) ударом громове просвітлення вдерлося в несвідомо-задрімане буття: Люди на ти! А це ж незчерпана повинність! Не камінь же — безсмертний порив це, не самоціль — а несення вогню для ватри, не кінець усьому — а початок! Від Творця походиш, до Творця прямуєш. А знаєш Його? Пізнав себе? Зумієш здати звіт за проріст свого життя, якщо виб'є година? Життя — неповторної величини? А вдумався ти в час, чи опанував простір, куди тебе доля кинула — жити?! Атож, відкриєш тут світ із дірватої цієї шкаралуці! Бо що ж оця щілина!? Не малюсіньке віконце в безмежній, багатогранній дійсності? Який мізинний з нього вид!

То що ж? Пошир його, розчини навстіж, аби зросло поле зору, щоб свіжим повітрям пропах твій закуток і наповнилося світлом, життям, барвами та дзвінкими тонами заніділа твоя свідомість.

Отже й відчиняти заходився: скільки вітру, тиску, гомону, руху, безкраїх обривів і незліченних відчуттів! Цілий калейдоскоп усе-світніх видовищ... А втім, спроквола починають устійнюватись обриси: отам ще десь димує у пралісах заобрійна цілина, аж тут ураз закипає бурхлива, грізна доба, і ось — історія кличе людину, народи на іспит. Зразу все й меркне в її багряному, тривогою насиченому присмеркові. Іде твоя люта, тобі призначена доба, іде, не помине тебе, і вибухи супроводять її прихід. Громи погроз, гуркот-неча лявін, шипіння ляви, проклін, хула — до самих небес стоголосом розлунюють. Оце той час, що тебе застав і до суворого буття пришпилів. Немає вороття, не пройти повз нього! Або згинеш, або грудьми відстоїш нищівний наступ. Одного свідомий — поки живий, проходить дикій навалі не даси!

Чуєш добре свою хвилину, відзначену в усій вічності:

Жахне гудіння ближчає, паралізує уми, наводить паніку. В божевільному хаосі злочин за право служить. Лунко вдаряють напастливі хижакі своїми молотами об ковадла, а на них неабищо — доля терпеливих мільйонів спочиває. Геть із блаженим миром! Не для нього народився Господній світ. Насправді вродився від нього, стаючи причалом і тереном поголовних ловів узброєним по зуби варварам. Скинули в болото святість, а піднесли на педесталь гидоту. Ось метушаться скажено, в неймовірному поспіхові стріли напинають, ще раз, ще раз — приціл, вилет, постріл, вбивство, і вже хапають безрозбірно — мале, велике, волочать злющі звірі здобич, розшарпують її між собою, пожирають, ненажерливі тиранозаври... А тоді, злягши, відтравивши, проголоднівши, знову назад — до гидкої несамовитої, потворної гри. Не чуєш? Не бачиш? Страшний гук,

напасть, вбивства, руїну? А жертви мовчать, не ставлять спротиву, слухняно піддаються, довіряючи ласці людоловів. Оцей мертвий супочинок — і найжахливіша мить прозрілої свідомости.

Можеш, знаючи, мовчати й ти? Ні! Ні! Не набиватися в сільця, не підставляти голів під топори! Чинний опір ставити, в наступ іти! Це ж бо з мечем Людина в світ прийшла. Відвоювати світ для світла!

Так, насамкінець, дозрівала свідомість і сходило пізнання насильного буття на землі. Бажаєш світлого, прагнеш його перемоги — не віддавай себе у владу темряви, сам твори буття своє і все-світу!

І взялась у нього така снага, пронизало таке бадьоре пророцтва, сливе дух одержимости волею окрилив. Здобутись на дійсне, невмируще життя! Яка бо насправді велич, неповторність його!

Сонце заливало світ якими струменями. Внизу зяяла пропасть, тьмяно бурлило в безодні. Доглянувши провалля, більш не міркував. Рвучко повернувся і пішов уперед себе. Упевнено, завзято.

Левко РОМЕН

СОНЦЕСЛАВИ

(Із циклу «Багаття»)

1.

До Сонця — в безкрає, до світлих стовпів!
Його величає побожний наш спів!

Це ж діти ми Сонця долаєм звірів, —
Його, оборонця, снага в нас і гнів!

Не боязко й ночі, нічної Мари,
Як божеські очі заглянуть згори!

Як зійде ж на небо і день приведе,
Знов кличе до себе — на захід іде.

Ясного там раю нам сяють стовпи, —
І нас не лякають безкраї степи...

Наш похід нестримний, мов хмара грізна:
Бадьорять нас гимни, манить далина!

2.

До Сонця, до волі простуємо шлях,
Шукаємо до лі по диких степах.

У бій-перемогу мчимо у галоп, —
Там світлому богу змуруємо стовп.

Далека вже смуга величних стовпів,
Та кличе нас туга, наснажує спів!

І кропим — з любов'ю! — ми, Сонця сини,
Ворожою кров'ю шляхи далини.

Десь море там грає — мандрівці вже край:
Зупинить безкрає — там стрінемо рай!

Воно нас голубить, невірних — пече...
Гей, хто нас не любить — меча не втече!

3.

Розступайтесь, люди... Люди! —
Нам не застуйте шляху...
Гей же — лихо, лихо буде,
Хто не матиме страху!

Промчимо — і тільки трупи:
Стріл покоси і мечів...
Більша сила — більші купи:
Піраміди черепів!

Життєдайний боже — Сонце!
Ще до тебе дійдем ми...
Ти ж є нашим оборонцем
Проти звіра і пільми!

На грізній, на хмарі ставиш
Ти малюнки райських брам...
Нас бадьориш, кличеш, славиш —
Та на пострах ворогам!

У прадавних неісторичних часах перекочувалися нашою землею різні народи і племена, що мандрували з глибини Азії — на захід, за сонцем (Юрій Тис: «Дещо про наші історичні назви», «Овид», ч. 6, червень, 1950, Б.-Айрес).

Володимир ШАЯН

ТРИ КАРТИНИ СОФІЇ ЗАРИЦЬКОЇ

До Музею ім. Т. Шевченка в Лондоні зложено для тимчасового збереження три картини Софії Зарицької. Вони належать до тієї класи творів, які зберігаються як дорогоцінність і гордість європейських музеїв модерного мистецтва.

Ця подія, як теж доля мисткині, дивні і небуденні самі в собі, і вони спонукують мене перш за все подати до прилюдного відома мої перші враження і міркування з цього приводу.

Отже, я перейду просто до характеристики самих картин:

1. ЖІНОЧА ЗАЗДРИСТЬ, 52×45 см.

Це глибока студія цієї окаяної пасії, що від довгих віків мучить щоденно людство. Вона деформує наше бачення світу, лютою змією всисається під серце і затрує його не один раз, але тримає в кліщах роками це нещасне людське серце у спазматичних агоніях.

Природа цього одного почування представлена на картині у трьох жіночих постатях, які зображують три види чи три стадії цього зловісного стану.

Перша з них це заздрість в активній дії, у вибуху пасії в її драматичній грозі. Це немов постать із жестом руки із грецької трагедії. Її женуть грізні Еринії заздрости. Вона в межах тієї стадії, коли ці грізні Еринії зовсім опановують її мислі та дії над берегом самозатрати. Постать монументальна в грозі, в динаміці зворотів тіла, в драматичних жестах грецького клясичного театру, в скорчах болю і гніву на порозі розпучливої дії. Вона або переможе, або сама згине від помсти Ериній, що вже зовсім опанували її серце.

Друга постать це заздрість тривалої і болючої злости, яка свою власну лють повертає в лють зовнішнього світу. Тоді ця її власна лють вертає до неї самої, ніби прокляття зовнішнього світу, а насправді цей злісний для неї світ це тільки проєкція її власного озлоблення і пекучої заздрости. Вона живе в пеклі власного серця. Годує злобу, свою власну мучительку. Дивна річ, одна рука на картині видається спільною для обох постатей.

Третя з них, постать жінки на колінах, це резигнація заздрости після програного бою в зовнішньому світі. Заламання після бурі пасій і Ериній. Вже поза межами активного болю, ще тільки якесь само в собі страждання залишилось для неї, якийсь тривалий осад болю, що гнітить і знесилоє і не дає ніякої надії на полегшу. Втихомирене, але тривале пекло. Бій із зовнішнім світом проганий. Інтриги і фурії гніву покінчені. Залишається тільки... болюче простягнення рук у тривалій резигнації.

Середньовічні алегорії стаються дешевими ляльками в обличчі цієї живучої психологічної дійсності світу, зловленого і представленого із силою грецького трагіка. Пасії зловлені на гарячому вчинку їх руйнної дії, тут оголені й об'явлені в їх сутності краще за цілі томи психоаналіз і студій.

Це все виражене засобами ублагородненого мистецтва. Оглядаючи цю картину, ми забуваємо про всі характеристики шквіл і напрямків. Нас потрясає до глибини душі дійсність, — дійсність світу як проєкції власних емоцій людини.

Безліч трикутників і ромбів, вміло притаєних в їх мистецькій конструкції, неподібних один до одного, творять несамовитий ритм, що споює картину в єдину метампсихологічну цілість. Разом із тим вони творять, сказати б, тверду «матерію» і само собою грізну дійсність, чи, як хто хоче, «реалізм» образу. Реалізм несамовитої дійсності дивного, але дійсного світу нищівних, чи демонічних пасій.

Ця конструкція постатей і ліній образу глибоко продумана і високою культурою оцього «притаювання» ліній рисунку проведена в суцільну мистецьку дійсність картини.

Проникливий психологізм, поглиблена характеристика постатей нагадує нам школу Новаківського, першу мистецьку школу, яку пройшла Софія Зарицька у заранні розвитку її таланту. Але тематика картин Новаківського була переважно зачерпнута із зовнішнього світу. Це були постаті з історії, чи з легенд, як наприклад Дзвінка, на якій пишнім одязі лягла задрість зміїними лініями сієни, чи сірими тіннями на чолі.

В образі Зарицької домінує та сама сієна із сірими і селадоновими тонами «матерії», але ж її предметом не є якась істота чи характер, лише сама в собі пасія як така. Її постаті дійсні саме живучістю цієї всезапалонюючої пасії.

Ціла група вкомпонована в форму нерозривного сплету, знову такого ж виразного як постаті і жести грецької скульптури пізньої доби «Лякоону».

Але й цілий внутрішній зміст картини дуже нам нагадує грецьку трагедію. Три постаті це немов три дії. Їх гармонізує в цілість внутрішнє призначення, або ж, сказати б, ентелехійна єдність трагедії, виявлена в катарзисі, себто в очищенні душі в останній дії. В трагедії картини Зарицької цю третю дію репрезентує третя постать у її трагічній резигнації. Вона справді мусить діяти на глядача із силою катарзису грецької драми, себто повинна визволювати його душу від дії неблаганної Мойри, тобто української Карани, за злочинну пасію. Для самої жертви цієї пасії ця постать приносить трагічне подання з долею. Для глядача вільного від цієї пасії ця трагічно заломана постать приносить трагічне співчування долі нещасної людини.

Але що ж це за дивне диво? Відкриваємо закони класичного трагізму на висотах модерного українського психологізму в мистецтві. Треба би писати багато про подібний струмінь геленізму в творах дозрілого Архипенка чи інших.

Образ єдиний у своїм роді, оригінальний в кожній рисі, у стилі і його проведенні. Картина буде предметом подиву тієї галерії, до якої вона остаточно, можливо після численних пригод, попаде. Не маю найменшого сумніву, що вона належить до галерії картин безсмертних.

2. МАТЕРИНСТВО, 42×32 см.

У цілком іншу сферу почувань переносить нас картина «Материнство». Яка ж інша «Мати» Зарицької від цілої галерії мадонн ренесансу, які, хоч ідеалізовані, але все ж таки несли в собі невідірваність від реалістичного образу жінки-матері. Всі вони міцні собою як матері і цю життєву снагу ділили із постатями із щоденного життя. Саме в тому полягала колись мистецька революція доби ренесансу, що навчилася показувати Божественне в Людському, отак як Рафаель у своїй «Мадонні». Але згодом оце «Людське» в мистецтві ставало саме «Тільки-Людським», абож «Низько-Людським» реалізмом чи натуралізмом. У творчості Зарицької гострий поворот у протилежному напрямі. Зворот угору. Може тільки, чи радше в старшому за ренесанс готичному мистецтві стрінемо мадонни із таким високим чолом як у «Материнство» Зарицької. Саме це високе чоло Мадонни домінує над цілим образом Зарицької. Цілість картини є тільки одним із наголосів, а саме найголовнішим. Високе чоло ніжно похилене в покорі і в любові.

«Мадонна» Зарицької, — бо тільки про «Мадонну» можемо говорити в цій картині, — це Мадонна високого інтелекту і вишуканої ніжності почувань. Вона ніжна, може навіть квола. Вся її сила в надлюдськи сміливому чолі. Вона із світу інтелекту, складних високих дум і почувань. Її надхнення не є силою, ані пасією. Не є горінням. Вона сама є ніжністю і надхненням, яке ані не вибухає в ній, ані не горить, але є спокійною, продуховленою істотою. В житті щоденному вона мусить бути кволою. Ми їй співчуваємо. Її сила немов не від цього світу.

Її син уже міцний і здоровий, хоч у ньому ті самі якості матері нерозбуджені ще і приспані. Але в нього те саме обличчя що і в матері із гостро підкресленою тожсамістю. Він спить на картині, на лоні матері, розкішно розкинувши свої ноги. Але це не є самовдоволений сон Рубенсівського янгола, щасливого своєю наливою молоком вітальністю, яка розсаджує і заливає його молодецьке тіло золото-рожевої барви Тіціана. У Зарицької увага зосереджується на його

голови, на його обличчі, — обличчі матері, що носить те саме високе тавро чи засуд ідеалізму, який доведе його до невблаганного конфлікту із так званим реальним світом.

Його мати це знає. Вона хоче оборонити його від його власної долі. Обома руками, довгими простягненими пальцями, випростуваними докруги шиї хлопця, вона немов хоче оборонити сина від ворогів у світі.

Саме ці простягнені пальці матері є найміцнішим драматичним елементом картини. Чи може глибоко прихованим трагізмом?

Чи вдасться цій матері таке єдине у своїм роді зусилля? Оце є загадка і сила образу. Але разом із тим там є шляхетна погодженість в її обличчі із неминучою трагедією сина. Це зав'язок трагедії у характері людини і рівночасно трагічне поєднання з долею. Мати знає, що в цій драмі є високість ідеалізму, яким живе... вона сама.

Це Мадонна високого інтелекту і материнської ніжності. Мадонна високого призначення ідеалізму.

В історію мистецтва вона увійде як Мадонна Зарицької.

Живучість і дійсність її світу підкреслена виразно авреолою земської сіени, русявим її волоссям, а над нею так само виразно живе і домінує авреоля ясно-золотої святости.

Материнство є одною із улюблених тем Зарицької, але я не мав змоги бачити більше її картин і тому не пробую здобути на аналізі. Говорю про одну картину, що зветься скромно: «Материнство».

Загальні відомості про творчість Зарицької завдячую нещодавно оголошеній праці Володимира Поповича п. з. :«Софія Зарицька» у XIV /XVII томі «Наукових записок УТГІ» (ст. 62-76). В цій праці наш шановний мистецтвознавець підкреслює саме драматичність сучасної доби в її працях. Зовсім погоджуюся із цим спостереженням, але підкреслюю рівночасно світоглядovu і філософську дозрілість Зарицької, що дає твори такої глибини як два вище наведені.

3. СЕСТРИ СТАРША І МОЛОДША, 47×37 см.

Це знову за окресленням В. Поповича одна з улюблених тем Зарицької. Тема двох жіночих постатей, в нашій картині двох сестер. Сидять вони на якомусь горбочку перед грізною бурею. Грізна буря вже нависла над ними потужними валами хмар назриваючої громовиці. Молодша сестра немов несвідома цієї потуги. Старша жестом напевно найвним, може теж сантиментальним, пробує захистити її вухо від громового удару, що вже гряде. Найвність жесту є очевидно символічна. Це спроба сестри обороняти сестру від життєвої бурі із громами. Чи справді оборонить її заслоненням вуха? Напевно ні, але ж ми так часто боронимо наших дорогих людей,

пробуючи заслонити хоча б їх вухо від неминучої бурі... від ще грізнішого лиха в людським світі.

В картині драматичною є сама буря, розбурхана і грізна, з якою контрастує спокій молодшої сестри, ще несвідомої її нищівної потуги. Обидві вони безпорадні супроти її страхіття.

Стільки про картини. Вони привезені до Музею і будуть негайно виставлені... на продаж, бо велика мисткиня, їх авторка, опинилася у скрайній життєвій ситуації. Живе вона — як довідуємося з наведеної праці — в колибі, чи «грінгавзі», добрім тільки як хвилиний захист від бурі, чи може тільки дощу в городі влітку, у теплі дні над Секваною, чи якоюсь іншою річкою. Взимку треба збирати трачіння від столярів, щоб серед чаду й диму, від малої залізної печі, зберегти себе від замерзання. Води звичайно немає в такій альтанці, вона пливе в потічку, а в колибі замерзає. О, горе, горе!

Це також символ української культури на еміграції.

Найвища мистецька вмільсть і найнужденніші злидні в цілому світі!

Рівночасно, о іроніє долі, Софія Зарицька є найбільше вільною і справді незалежною артисткою-маляркою в цілому світі. Може Ван Гог... Вона щаслива своєю творчістю. Аскетизм такого щастя нагадує мені постать Сковороди в історії всесвітньої філософії, хоч і досі ще невідомо українцям, чому і від кого мусив утікати Сковорода, щоб боронити своєї волі філософської думки. Але ж Софія Зарицька живе близько Парижу, де існує така безмежна воля творчості для мистців.

Софія Зарицька належить там до славної групи «Незалежних». Незалежною від ринку, від торгівлі мистецтвом, від примхи критиків, від примхи моди, від настирливих дилетантів, від заздрених «приятелів» малярів, які єдині є «альфою і омегою» в малярстві. Незалежною від... грошей, від... дрібки тепла взимі... від полотна до малювання... і може теж... від дечого, про що я не годен уже писати.

Уважаю своїм обов'язком повідомити ласкаве українське громадянство, що вище описані картини Зарицької є... на продаж через ліцитацію.

НА ПРЕСФОНД «СВІТАННЯ» СКЛАЛИ ПОЖЕРТВИ:

Друзі з нагоди 20-річчя	Б. Кравець	4.00
подружжя П. і Т. Пономаренко	А. Юрцаба	3.00
..... \$ 12.00	І. Перун	3.00
Р. Кожедуб	Й. Водвуд	2.00
К. Лабай	М. Литвин	2.00
Д-р М. Остафійчук	Л. Білик	2.00
А. Кадикало	В. Мороз	2.00
Н. Бобик	Е. Щуровська	2.00

В. Кардаш	2.00	М. Винничук	1.00
М. Філь	1.00	В. Орел	1.00
М. Паплик	1.00	Я. Матусяк	1.00
І. Матичак	1.00	В. Верес	1.00
Е. Щурко	1.00	І. Бернацький	1.00
М. Кузь	1.00	А. Максимишин	1.00
М. Бартків	1.00	Д. Коломиєць	1.00
І. Хариш	1.00	Т. Вірко	1.00
Й. Ляцук	1.00	С. Нанашко	1.00
С. Наумович	1.00	Л. Підгірна	1.00
І. Коваль	1.00	А. Кос	1.00
П. Яцків	1.00	Е. Ключків	1.00
В. Фук	1.00	І. Крайка	1.00

Усім жертводавцям сердечна подяка!

РЕДАКЦІЯ ТА АДМІНІСТРАЦІЯ

Лариса МУРОВИЧ

ЧАРІВНИЙ ПЕРСТЕНЬ

(Василині)

Коли я вишиваю спогади на полотні думок, постають образочки, з яких розбризкуються міріади мерехтливих іскор. Гуцулко! Василю, моя виховнице з дитячих років! Хоч ти не мала книжної освіти і була нашою домашньою помічницею, майже вся родина тебе поважала і вважала джерелом народньої мудрости. Тому перший образочок спогадів це ти, що вивела мене із хати в луг над Прутом і показала рукою на гору Цецину, де в'ється стрімка серпентина. Там із шпилья видно ланцюги Карпат, а в їх печерах і на опроміненних сонцем гілках смерек збереглися віковічні легенди про наших прапредків. Ти позбирала ті легенди в серце і щедро переливала в моє. Ще й не раз казала: — «Чим більше випорожнюю серце, тим більше знов воно сповнюється!» Такого філософського вислову я тоді ніяк не могла зрозуміти. Твоя теорія самонаповнювання здавалась мені нісенітницею. Але, згадуючи тебе сьогодні, я сама не знаю, чим тебе уважати? Чи невичерпним джерелом тих легенд, чи їх жрекинею?

Еге ж, легендами почалась поезія наших щоденних взаємин. А перша твоя легенда, Василю, було про зорі, що є очима Дажбога, яких сьйвом він проникає темряву світу в часі ночі. Як дозволиш, це можна назвати твоім синкретизмом. Усе ж ізливалось з усім, предвічна небесна сила Дажбога ставалася частиною землі, природи і людей, а вони рівночасно — складовою частиною божественної сили Дажбога. Ось таке прекрасне ім'я Бога я вперше почула

від тебе. А в запахущий вечір, коли мені звершилось вісім років життя, я побачила як ти молилась до зір. Властиво, спершу я не побачила, а тільки відчула, що ти стоїш біля мене, та наче не стоїш. Твоя фізична постать якимось чином перетворилась у духову і я мимоволі стримала віддих, щоб не сполошити божественної тиші. Тоді навіть Прут перестав шуміти, навіть вітер зупинився на березі і змовк.

Василино, ти справді була містиком з Божої ласки, хоч ніколи не вчилася про те, що Кант називає «трансцендентальною єдністю душі з Богом». Ти й не знала нічого про інтровертивний або екстровертивний містицизм, ані про техніки індійських йогів, якими вони прикликали до себе містичну свідомість, так звану «самадгі». Ти ж не промовляла магічних слів, коли підносила руки вгору, як то робив колись поет А. Теннісон, вигукуючи власне ім'я, щоб таким способом сконцентруватися, а потім зілляти своє індивідуальне «я» з універсальним. Тоді я не розуміла, як ти змогла перетворитись у світляну драбину. А може це так лише здалося? Ні, ні, я виразно бачила, що драбина видовжувалась, видовжувалась, та коли найвищим щаблем торкнулася зір, я заплющила очі. Я інстинктивно тремтіла зі страху, що твоє світло, злучившись із сьйвом зір, може мене засліпити. Аж нині я знаю, що тобі була притаманна свідомість «третього поверху». І не раз я себе питаю, що ти уздріла, коли твої духові очі так зблизька заглянули в очі Дажбога?

Того вечора, як ти поволі вернулає до мене з небесних верховин, мовчазність була твоєю супутницею, і я не терпіла тебе. Ти ж не чула моїх запитів: чому деякі зорі є срібні, а інші помаранчеві або фіялкові? Чому Дажбог має різнобарвні очі, коли всі твої є карі, а мої сині? Я кажу «всі очі», бо хто ж як не ти навчала мене, що ми з Дажбожого духа взялиє, тому в усьому на нього схожі?! Отже, також маємо багато очей: і на обличчі, і в серці, і в душі!

Я цілу ніч крутилась на постелі, а ти напевно чула, що я не сплю, бо ж лежала в тій самій кімнаті. Одначе, тієї пропам'ятної ночі ти не підходила напувати мене узваром із чародійного зілля, від якого сняться прекрасні сни. Моє маленьке серце так хотіло ридати з великого жалю, що ти мене вже не любиє. Проте, вдосвіта несподівано ти встала і взяла мене за руку: — «Ходім, я знов покажу тобі щось чудове!»

На обрію ще світилась рання зоря, відвічна зв'язкова поміж нічтю і днем. Над Прутом розлягався туман. Враз небо сколихнулось наче б хтось увіходив на нього. Василино, де взяти надзвичайних слів, щоб описати все, що я тоді вперше побачила? Та надзвичайні слова до таких описів, мабуть, не надаються, бо вони мали б посмак штучности. А в образі обрію, гори Цецини і твоєї великої

душі була справжня, непричепурена цивілізацією та науковістю, шляхетна простота краси, продуховлена святістю. Та що ж я тоді побачила? Гей, світання, світання! Василю, Дажбог сховався на небо і наче жар-птаха розпростував огненні крила до лету. І сталось так, як в есеї Вульчевіца: хвилі Пруту розколисалися-зашуміли,¹ пташки і дерева заспівали гимни, вся природа творила молитву. І я, Василю, підвела долоні і побожно шепотіла: — «Дайбоже, Дайбоже»... Ти не противилась, коли замість «Дажбоже» я вимовляла «Дайбоже», бо розуміла мою дитячу мову, навіть у часі моєї мовчанки.

А як рожеві промені впали на срібні пелюстки ромашок і в келехи блакитних дзвіночків, я зірвала цілу китицю, щоб донести в ній сьйво світання до хати. Але ти сказала: — «Я сплету тобі віночок!» Василю, чому ж ти остерегла мене, коли я сідала на траву: — «Насамперед дмухни тричі, щоб душі предків не придушити! Чи ж не бачиш їх у променях на траві?!» Хто ж то недавно оповідав мені подібне, що душі героїв живуть у соняшнім сплеті? Поясни мені, Василю, як Дух-Просвітитель сходить у наші душі, щоб їх єднати такими самими почуттями? Чи той віночок, якого ти сплела мені із срібних ромашок і блакитних дзвіночків,¹ окутаних сьйвом світання, мав також чаклунську силу, коли ним обняла ти мою голову?

Але на цьому не закінчилась наша зустріч із світанням. Ти зняла із пальця свій грубий дукатовий перстень і заклала мені на середній палець лівої руки із символічними словами: — «Віднині ти моя наречена!» Я по-дитячому серйозно запиталася: — «Чи ти, Василю, на правду колись оженишся зі мною, як виросту велика?» Ти ж, із загадковим усміхом Монни Лізи, покрутила головою і відповіла також загадково: — «Ні, ні, ти лиш наче моя наречена, та колись я заручу тебе із справжнім нареченим, що прийде з високих гір. Але до того часу будеш під моєю опікою!»

Віда була мені із твоїм завеликим перснем. Я встромила в нього два пальці, щоб не злітав. Пізніше моя неня дала золотареві перекути його у два разочки намиста і повісила на моїй шиї у клечальний вечір. Василю, я не знаю, як можна було з одного персня зробити сорок намистин, але може і в персні скривалася твоя чародійна магія. Це магія твоїх сорока карпатських легенд, які ти подарувала мені у віно. Та чи лише сорока? Коли тепер беру на увагу їхню креаціоністичну флюктуаційність, я знаю, що в кожній із сорока жило ще раз стільки легенд. І хоч вони замикалися в символічній колі чарівного персня, з якого зродилися, то їхня замкненість була тільки сповидною, бо ж із кожної намистини розбризкувались іскри. Василю, Василю, щоб відтворити всі ті легенди, треба б намалювати велику кількість епіграм, а в їхньому змісті мусіла б дихати твоя таємниця, вміння перетворювати своє особисте «я» в уні-

версальне, що утотожнює себе в кожному прояві всесвіту і ані на хвилину не стається егоцентриком. У тих епіграмах не вистачило б лише яскравих кольорів і пластики фігур Дажбога і Перуна, купальських вогнів, мавок, лісовиків, чугайстрів, ритуальних танців, писанок, вишивок, і багато дечого іншого. Потрібна була б ще й тональність інструментів симфонічної оркестри, але з такими музикантами, що проникнули б імпондерабілія на «третім поверсі» духового злету.

Яка то благодать знати, що твої легенди ніколи не були конгломератом, що їхньої правди не треба доказувати, бож вона аксіоматична. Так, ті легенди були надзвичайно стрункою системою народної мудрости, в якій укривалася самотутня сило-красо-історіотворча снага для тогочасних і майбутніх поколінь.

Щодня по краплині ти напувала мене із свого буйного джерела. Я ж ходила до чужої школи, а ти легендами охороняла мою душу від ворожого впливу. Я жила тоді у бабусі, що завжди тобі потакувала. Неня не мала часу мною займатися, та коли вчула, чого ти мене вчиш, вона часом гнівалась, що ніби провадиш мене на «манівці». Василю, чи пам'ятаєш, як спокійно ти відповідала їй: — «Таж Бог і Дажбог той самий Творець світу, лиш має різні назви. А назва Дажбог найкраща, бож прадавня і наша рідна». Чомусь і в твою легенду про безсмертність Перуна неня не могла повірити, що він, мовляв, по драбині з Дажбожих променів вийшов на небо. І там час-до-часу гримить, що покарав нас неволею національною тому, що ми віддурались його. Проте, сам факт, що неня дала перекути перстеня в намисто, зв'язав її з ним невидними вузлами. Мабуть, під впливом гарячих іскор намиста її душа почала рішуче перероджуватися. Пізніше неня часто-густо сама пригадувала мені дві твої найважливіші легенди, Василю, і до них додала частину власної душі.

Перша легенда була про наших велетнів-прапредків, яких Дажбог перетворив у гори, коли в їхньому таборі Аридник посіяв незгоду. Неня повірила, що день воскресення колишніх велетнів залежний від нашого духового переродження і росту.

Друга легенда була про дві Калини в луках Прута і Дніпра, що живляться тими самими підземними соками, в яких є піт і кров наших прапредків, національних героїв. О, як часто неня захочувала нас, дітей своїх, до святого Причастя овочами Калини ось такими словами: — «Їжте, їжте кисло-гірко-солодкаві овочі Калини, бож у них є наснажна сила до змагань за щастя-волю Вітчизни!»

Я завжди пам'ятатиму, що ти, Василю, перша почала різбити мою душу нерукотворним долотом. Та, признаюся щиро, що часом я перерізьблювала її на свій лад, коли ти була зайнята іншою працею. Мені ж тоді минуло 14 років і я дійшла до свідомости, що

кожну думку слід передумати. Але одна «реформа» пізніше таки вийшла мені на шкоду. От, хоча б мрія про того нареченого з високих гір, якого ти мені обіцяла свято, якщо точно виконаю магічну штуку: — «Прибий до воріт смерекову гілку і нехай срібний дзвіночок прикличе твого легіня!»

Зелена гілка здавалась мені занадто прозаїчною, тому я причепурила її багровими стрічками. А дзвінок на гілці я настроїла на мажорні тони, щоб аж верховина зворушилась від їхньої мелодії. Ой, серце мені мало не розірвалось від розпуки, коли обраний легінь пройшов мимо і, навіть не поглянувши на закосичену гілку, застукав до сусідньої хати Марічки. Чому ж він тоді помилково з нею заручився? Я пригадала собі запізно, що ти, Василю, наказувала рівночасно вислати в гори білу голубку, щоб легіневі показала дорогу до мене. Я знехтувала ту пораду, бо ж любила лише яскраві барви! І так почалось перше велике горе мого життя, що й досі мститься на мені. І того самого дня прилетів шалений вихор у наш улюблений луг над Прутом. Тільки ми обидві знали, що там Дуб і Калина закохані і з найбільшою ніжністю витягають руки, щоб обнятись. А жорстокий вихор їм розривав галузки і звелів: — «Не руш-ш-ш! Не руш-ш-ш!» А тому, що того дня моє серце було повне жалю за утраченим легінем, я не могла спокійно дивитись, як вихор кривдить Дуба й Калину. Я заплющила всі мої очі, ще й закрила руками. І сталося дивне диво: я вперше в житті уздріла те, чого не можна уздріти голими очима. І я гукнула: — «Василю, Василю, поглянь, Дуб і Калина як не над землею, то таки обнялись корінням під нею. Вихор уже їх не розлучить ніколи!» Тоді ти чомусь показала рукою на сад перед нашою хатою і відповіла: — «Онде вже перша брунька на яблуні розпукала срібlistий цвіт. Дажбог його буде голубити проміннями, небесна роса напуватиме своїми пахощами і може колись із цвіту виросте золотий соковитий овоч!»

І знов я відважуюсь на запит: — Чи ти, Василю, хочеш, щоб я твоєю віру назвала анімістичною? Та яка насправді була твоя анімістична віра? Я напружую пам'ять, а вона малює переважно квіти, рослини й дерева, що мають душу і почування подібні до людських. Тому, либонь, твоє навчання про тотемізм, метаспихозу і реінкарнацію обмежувалось переважно до шляхетного світу природи. Ти ж переконувала мене, що квіти, рослини й дерева часом більше знають від людей, та говорять лише кольорами, шелестом і недомовленнями, або глибокою значущою мовчанкою.

Аж після незабутнього дня підземної злуки Дуба з Калиною ти почала мене втаємничувати в можливість переселювання людських душ у дерева на шпилях гір. Ти мала на думці душі живих людей, що знайдуться в якійсь життєвій небезпеці, або душі бійців перед бо-

ями з національним ворогом. Згідно із твоєю вірою, душа могла вернутися до тіла, коли небезпека минула. (Ти ще й казала, що як довго душа, яка є життям тіла, живе в безпечному місці, так довго тіло людини буде безсмертне. Ніякі ворожі сили його не уб'ють!

Яке то дивне, що в індійських легендах є подібні теми. А єгипетська легенда про чоловіка, що сховав серце у цвіту акації, була записана 1300 р. п. Х. Чи може ти, Василю, жила вже тоді, а пізніше знов народилася в Україні? Дивним збігом обставин віра Сковороди і Федьковича була схожа на твою. І Ольжич написав про вояка, що перед битвою відділив душу від тіла. А метеоричні поезії Голобородька і багатьох сучасних поетів в Україні також свідкують про їхню на високім поземі анімістичну віру. Василю, чи всі вони були твоїми учнями?

Я нікому не розповім, де вихор на горах розірвав моє дороге намисто, коли я ішла в далекий світ, де вихор розкинув його по кичерах, грунях і яругах. Там рідні печери схоронили мої намистини, як мати хоронить своїх дітей. Я не розповім, бо в одній намистині живе моя душа. І нікому в цілому світі не покажу того місця над Прутом у лузі, де Дуб і Калина сплелись під землею корінням. Але згідно із твоїм навчанням, Василю, я досі маю багато очей. І ліпше бачу, коли їх заплющу й закрию руками. Тоді біля Дуба й Калини, під гранітною брилою, сходяться мої загублені намистини. Василю, чи ти, у вічнім колі вороття, знов перекуєш їх мені у чарівний перстень?

Нехай тебе благословлять душі наших прапредків, що поселилися у соняшнім сплеті над горою Цециною!

О, незабутня Василю!

Люба КОЛЕНСЬКА

Я ЗНОВУ В УКРАЇНІ

Праворуч від мене горить деревце прабогом сонця і гнеться танком чарівної гульвіси. Засиджуюсь біля нього, аж пітьма спирається на мої долоні. Близь мене розкривається небо і в пахощі материнки клоняться зорі. Птахою пролітає листок, у ньому холод вечора. Лякаюся, що знов він зупиниться біля мене і студеними долонями погасить зорі... Тому йду в хагу.

У мене на столику підймає крила орел: його різьбили чийсь руки в Україні і післали через море. Чийсь руки, що прагнули свобідного лету... Поруч дерев'яної різьби — пісковий годинник. Злітають зерна піску, час в'яже вузол за вузлом і немає йому краю. Невпинно летить він у вічність, у чийсь тихе, безпомічне останнє зідхання. Хочу затримати його, завернути, але він гнучко і пливко пропливає в'ю-

ном і висовується з рук. Мені прикро. Беру пісковий годинник і легко кладу на вікно, поза занавіску. І хоча далі сипляться зерна піску, принаймні цього не бачу... Підходжу до годинника і зупиняю його на шостій вечора. Прогулююється рік-за-роком: час покірно відступає. Вибираюся знову вперше зустрінути Людмилу, мою двоюрідну сестру.

На вікні вмощується спогад і в світлі місяця летить до мене ясними спіралями з незвичайною швидкістю...

**

І там я. У білій хустині, як у лебединих крилах... Гостро і твердо черкається стежки місяць і там уже гойдається довго, довго. У нових чоботях пробігає полями мороз... І ніби удвоє хтось розломлює срібну підкову — увечері дзвенить, продзвонює холод.

Хоча міцно ступаю по землі, сніг не чіпляється взуття, надто вже спосний із землею, ізсувається з ніг.

Пробігаю через кладку на річці і раптом зупиняюся. Чого ж було бігти кладкою, усе ж і так у льоду. А річка — білявим дівчам, тут ледь усміхається, а там уже холодом лякає зустрічних... При самому березі сніжок притрусив чийсь сліди. Завертаюся ще раз на берег, з розгоном пролітаю льодом, легковажно виминаючи кладку. А тоді вже йду в село і питаю за Людмилою. Кажуть, що недалеко.

Підходжу і стукаю. Назустріч дівчина з ліхтариком. Вона і в хату не просить і дверей не зачиняє переді мною. Стоїть і пильно дивиться. Перед відблиском її сірих очей здригаюся. Вона така, як я, тільки у неї чорнява коса, в мене коротко підстрижене волосся і я ніяково його справляю. Вона тільки менша за мене. Мені здається, це я у люстрі. Дивлюсь у вікна, але вони одним льодом, ще й сипнуч з них сніжний пух.

Дівчина злегенька усміхається і каже: — Ви будете із-за морів, моя двоюрідна сестра Ліна. — А потім, уже зовсім тихіше, додає: — У нас тільки бабуся, зійшлися ми обоє, як батьки померли. — І слова важніють, ідуть до мене стиглим колосом... А тоді злегенька підноситься її чоло і вона до мене з усміхом: — Мені переказували, що ви сьогодні приїдете, хоча листа ще жодного не дістала від вас, а знала... шкода тільки, що братік мій не дома, він у школах...

Потім стає навшпиньки, простується і говорить: — А я — Людмила.

З огорожі зривається сніг і падає помежи нас. Забігає холод. І в місяці кучерявими тінями садок...

І тоді слово гостинним яблуком котиться біля мене в сніг: — Заходьте! — А очі її все ж на мені. — Яка у вас гарна хустина, уся біленька, і хутерко лебединим пухом!

— Можна? — простягає обережно руку, торкається хустини, як святощів яких... А потім котиться сльоза: — І в мене колись була — і винувато кутається у свою, сіреньку.

— Людмила! — горну її до себе.

Вона: — А ви ще й по рідному говорите, не забули... — і вся радіє. Злегка відвертається: — Хіба, що ж...

— Кажуть, що там...

— Не всі — тихо й покійно падають слова, наче притрушені важким снігом.

Ще раз ніжно просуваються її пальці по моїй хустині, а очі мерехтять. Ідемо в хату поволі і врочисто, начебто із собою вносили якусь незвичайне свято. У моїй долоні, уся — її...

Сідаю, Людмила хвилину пореється біля печі, а тоді приносить і подає свіжо нагріте молоко й намазані маслом хлібини, розстелює біленьку скатертину, розведєну полтавськими дрібними рожечками, а кожна пелюстка — легенька дівоча химера... На одній тарілочці мед, на другій кісточка цукру. Людмила бачить, що я дивлюся на цукор і винувато усміхається: — Це так, щоб солодше було...

Тоді кудись зникає усміх, і вона каже: — Ще заки ви сюди приїхали, був у нас якийсь чолов'яга, прикидався, що він отак собі зайшов до мене, щоб розпитати про бабусю й брата. Говорив про різне, а потім, ніби від несхочу, ударив у інше: — До вас, Людмила, завтра прийдуть гості, погостить як слід. Якщо щонебудь забракне, заходьте до нас. Хай знають, що на Україні всього доволі... — Ще й хату припрятати наказав, начебто у нас завжди павутинням наростало.

Хліб смачнісінкий і його запашність кладеться біля мене моїм дитинством.

Людмила каже: — А батька вже немає.

Питаю: — Чому якраз він...

— Хіба ж тільки він, багато тоді... Знайшли його аж поза сусідніми скибами... Скрізь горіли вогні, одні втікали в ліс, інші гинули... Як принесли мойого батька, мати навіть не крикнула, тільки накрила обличчя долонями, як завжди, коли молилася. Від того дня все далі і далі... від нас, як би безупинно шукала батька... ходила поволі по хаті і складала всі речі, начебто вибиралась кудись у мандрівку. І ставала все менша і менша, аж лячно... Ми не плакали, сльози заковчувались кудись у глибінь і пекли... Одного вечора глянула далеким поглядом крізь вікна, легенько крикнула і повернула обличчя до нас. А руки, як лілеї потягнулися до мене і вся вона спалахнула дивним усміхом... Тоді ще підійшла ближче, ніби пильно придивитися нам хотіла і раптом зір її став зовсім байдужий; вона похитнулася, упала бабуні на руки і швидко погасла, як іскра в смерековому віттю...

Тільки пізніше материні руки не були її... Пригадую, підійшла я близько лави, там вона лежала. Обличчя у неї все ж, як давно, тіль-

ки тіні під очима і усміх начебто крихкий. Але руки, руки, Ліно! Поміж пальцем і долонею зложилася гостра, виразна згортка. І вся рука, немов виліплена з глини, і вже не її... Я перелякалася. Не плакала, тільки крикнула: — Накрийте її руки! Вони ж не її, та й матері без них тут уже немає... — Але мене зараз ухопили люди. Ліно, скажіть, може ви знаєте, чому у матері моєї обличчя було таке, як давно, але в руці згортка і смерть. Пізніше я ще раз приходила попросити мою матір, та рук не торкнулась, лякалася їх. Вони ж були чужі...

У печі прокидаються вогні і летять бистрим багровим струменем по кімнаті, зав'язуються полум'яними китицями, розприскуються іскряним зривом...

— Які любі ви мені, Ліно!..

— Людмила, чому ти все мені: ви, я ж не чужа...

— Яюсь не звикла ще, але ти справді наче рідна сестра.

— Ти завжди так самотньо, Людмила?

— Хіба, що бабуся... братик у школах, і подруг немає в мене і щирости немає. Дивування кудись заділось, утомлені ми усі. І де тут знайти час? Та й усе інакше тут тепер. У чоловіків наших пропалилася і твердість і відвага. Часами ще декотрі прорвуться, але їх зараз же задавлять. А так вони, як зрубані дерева: корені міцні, із пня ще відростають гілки, але пружности, ані сили ніякої. Ще хотіли б рости вгору, хотіли б сильним квітом розквісти... Даремно...

Гладжу Людмилу по волоссі...

Під вікна надбігає вітер, трусить ними із цілої сили і схлипує снігом. Здрігаємося... І наші руки твердо сходяться разом. Ліхтарик — як чисте серце, слабе і кволе — стає блимати швидко-швидко, а тоді втомлюється, ще раз підіймається і темрява вже ковтає його світло. Із печі пролітають вогні, мовчки дивимось одна на одну. Людмила усміхається, а тоді голову тихенько клонить мені на рамя і починає розповідати: — Частіше вона дома сама, а часами ходить бабусі помагати. Ходять по хатах і пошивають людям. Бо й тут їм треба на прожиток і братікові дещо. Хоча, хто знає, що з ним ще буде? Видумав з іншими Шевченкове свято зробити. Але інакше, як досі було, по своєму... Уже й поезії писали... Аж їх прикликали і допитували і чудом відпустили. От, може й побачуся з ним, а як і приїде, можливо — уже не той...

Як молодий льон, квітчається розмова у голубі мислі... Та хтось проходить повз хату. Скрипить, колеться сніг, і рве на шматки, розсипує слова, і вони, злякані, кудись швидко ховаються...

Змовкаємо. Тільки ще Людмиліне слово, шовково і тихо, горнеться біля мене: — Бо брат і батько — це одне...

Пілводимося, прибираємо посуд і починаємо розглядатися. Помагаю Людмилі, вона ж моя молодша сестра... Вона слухається, ра-

діє і усміхається. Складаю її і свій одяг і кладуся спати. Але мені не спиться. Із печі надбігають-блимають вогні... І в їх перехресних блисках бачу різні обличчя: Людмили, її матері, обличчя моїх близьких знайомих... Надиво, вони всі тут разом...

У печі розсуваються дрова і спалахують іскри, Людмила підводиться і навшпиньки йде до мене, закриваю очі і прикидаюся сонною, відчуваю її віддих біля мого обличчя... Людмила цілує мене, не дочуваю, що вона шепоче, і відходить. Поволі відкриваю очі: бачу, як вона іде до лави і легенько, обережно підіймає хустину і горне до обличчя. Тоді підходить до невеличкого люстра і кладе мою хустину біля себе на столик і сідає. Хвилину якусь сидить тихо і німо, а потім поволі розчісує коси, дивиться на себе в дзеркало і сміється гейби трохи з жалем. Кімнату пронизує вогонь і очі Людмили беруться іржавими посмерками. Вона підносить хустину до світла вгору і нарешті убирається в неї. І уся тремтить... Біліє хустина... Людмила підпирає підборіддя, співає і гойдається: і губляться слова, як у бездонній студні й приходять наново... розвивається пісня стрічкою: голубою, багровою, сніжнобілою... пролітає бистрими водами, горить кипучими вогнями, ширяє вихром, наступає, холодить заметіллю... розсипається білявою свіжістю жасминів... і віддається — як весною левада — уся сонцю... А потім тихне і німіє, складає крила і тільки, вже пошепки, тужить...

Поволі меркнуть світла, дрова допалюються, але в кімнаті ясно, бо надворі місяць і сніг. Людмила скидає хустину і кладеться обличчям до неї. Нерівно здригаються її рамена, а потім уся німіє, втихомирюється, тільки тісно біля хустини горнеться долоня.

Мабуть, аж із над самої річки, надбігає вихор, продирається лютою студінню в хату, а потім замирюється зі своєю долею і відпочиває біля порога.

Дивлюся у вікна, місяць просвічує тонкі пластинки льоду і морозові квіти живуть і розгортаються... І ніби хтось поклав мені на очі м'яку хутряню шапку — засинаю.

Ранком ми знову обидвоє разом, але вже не вигорнемо вчорашнього. Слова розсипаються окремо і скупо, утікають, і годі їх позбирати. Не хочу говорити Людмилі, але мені сказали, що сьогодні я швидко мушу покинути село.

У тиші розприскується сніг...

До мене підходить Людмила, бере мене за руки, та очі її кудись відводяться вбік... У мене думкою — яка вона молода...

Мовчимо, лякаємося слів.

А там уже Людмила починає: — Ліно, я учора згадувала, у мене бабуся, стільки її життя, що зі мною. — І тихнуть її слова, ледве проходять:

— Я хотіла б... тільки не смійся, показати хоча б на мить твою хустину, хай подивиться і зрадіє... Звідсіля до неї кілометрів із п'ять. Нічого, що сніги, хай побачить...

Не хочу їй сказати, що, як повернеться, мене вже не застане. Тільки кажу: — Бери хустину, я позичу. І не біжи, побачимося незабаром...

Жаль такий, здається — на шибках шелестить і тоненько тріскає лід...

Швидко вдягається Людмила в мою хустину, відчиняє двері і вже з вітром боряться її слова: — Я швидко повернусь, ще й бабусю приведу...

І біжить Людмила вогником по стежці, розбігається перед нею сніг, вона ще раз оглядається і киває мені рукою. Пильно дивлюся на неї, ладна забрати її до себе і пригорнути.

На столі її сіра хустина, закутуюся і йду. У щоки вдаряє мороз, у долоні сиплеться сніг, вітер прислонює гілкою очі і відвертається від морозу. Думаю: — Що ми — там за морями — відірвані, самі, частинка їхня...

Під кущами мороз креше вогні і виливається у сніг...

**

Я знов у своїй кімнаті, час жорстоко пожартував зі мною, послухався, відгорнув переді мною давнє і відійшов... Але хіба ж я цього сама не хотіла? Беру знов з-поза занавіски пісковий годинник і думаю: Хіба не однаково, хай бачу, як завжди наново пересипаються зерна.

Листуюся з Людмилою. Довго вона мені не хотіла вибачити, що я відійшла, не сказавши їй нічого...

Нещодавно я дістала знову листа від неї. Пише: — Хусточку твою ніяково носити. Вона у нас одинока і безцінна. Тепер — за материним портретом — лебединим крилом. Часами до мене приходять жінки, глянуть на неї і їхні обличчя рожевіють. Навіть не торкаються хустини, дивуються і шепочуть: яка ж вона біла... А тоді одна за одною мовчки виходять, але в очах уже жаринка надії. Часами ще котрась, змахнувши сльозу, обернеться і скаже: — Спасибі вам за радість із-за далеких морів. — Уклоняться та й підуть...

Де тепер братік мій живе, не знаю. Тільки часами вірша перешле і бачу, він більший за батька...

Не можу побачити Людмили, але відчуваю, як зовсім поруч вона. Це так, ніби ми тільки розійшлися у дві різні кімнати. Але ми завжди — рідня... І ніхто вже не зможе цього збороти: ні час, ні простір, ані... люди.

Ірвінгтон, 29 листопада 1966 р.

ДО ВЕЛЬМИШАНОВНИХ ЧИТАЧІВ І ПЕРЕДПЛАТНИКІВ ЖУРНАЛУ «СВІТАННЯ»

Оцим числом закінчуємо ми перший рік нашої праці у цьому журналі. Початки, як і завжди це буває, хоч були не легкі, але вони збадьорують і заохочують нас далі продовжувати розпочате діло. Мали ми і далі маємо дуже схвальні відгуки про наше видання — як і щодо змісту, так і щодо напрямку, бож напрям журналу креаціоністичний, патріотичний і соборницький. Дедалі збільшується і коло наших співробітників і коло наших прихильників — читачів і передплатників.

З уваги на значне піднесення ціни друку, ми примушені, хоч незначно, підвищити і рокову передплату на журнал, що буде від Нового Року виносити 2.50 дол. Отже, прохаємо уже поновляти передплату на дальший 1969 рік і пам'ятати про пресфонд «Світання». Хай гаслом кожного Вельшановного Передплатника буде: приєднати хоч одного нового передплатника! Тоді ми будемо в стані й поширити межі вмісту нашого журналу.

РЕДАКЦІЯ ТА АДМІНІСТРАЦІЯ

ЗМІСТ

Володимир — У хатині Шевченка	1
Яр Славутич — Із книги «Завойовники прерій»	4
П. Савчук — Сонет	5
Юрій Буряківець — Мисль	5
Світлана Кузьменко — Світання	6
О. Підгородецький — Що перше — держава чи державне думання?	7
О. Рань — Еспанка	8
Володимир — Сокіл	9
Галя Мазуренко — Меч Перуна	12
Р. Володимир — Дозрівання	13
Левко Ромен — Сонцеслави	15
Володимир Шаян — Три картини Софії Зарицької	17
Лариса Мурович — Чарівний перстень	22
Люба Коленська — Я знову в Україні	27

Ліна: 50 центів.